

מגיד דבריו ליעקב - פרשת בא

הצפייה לגאולה / אחר הפעולות נמשכים הלבבות ונעלם השרף מבריסק מהרי"ל דיסקין זצ"ל

שפל המדרגה של כלל ישראל במצרים וגאולת השי"ת לישראל מעמק הבכא

בעזרת ה' יתברך, נראה היום להתבונן קצת מענייני הפרשה הנחוצים לנו, פרשת השבוע פרשת בא, כלל ישראל נמצאים במצרים, שיעבוד קשה, לא יום ולא יומיים, תקופה ממושכת, במשך מאתים ועשר שנים, ויורעו אותנו המצרים ויענונו, ויתנו עלינו עבודה קשה (דברים כו ו), וביארו המפרשים המהר"ם אלשיך ע"ה (דברים כו טו), וכ"ה בשפתי כהן במדבר כד טו, ואור החיים דברים כו ו, וכלי יקר שמות א ט, והעמק דבר דברים שם ועוד, שהפירוש 'יורעו אותנו המצרים', שעשו אותנו רעים. כשכלל ישראל היה שם במצרים, ב'ערוות הארץ' (בראשית מב ט), מקום טמא, עם אנשים גרועים ומושחתים, ובמשך הזמן הדברים חודרים ונכנסים אצלו. ונכדברי הרמב"ם (פרק ו מהל' דעות ה"א). וראה דברי רבינו שליט"א בקונטרס מגיד דבריו ליעקב חלק י (פרשת שמות תשע"ט, סוף עמוד טו). ע"ש. המעשים של המצרים השפיעו על כלל ישראל, עד שירדו לדיוטא התחתונה - הגיעו עד מ"ט שערי טומאה. כך כתוב בזוהר חדש (ר"פ יתרו). לשון הרמב"ם (סוף פ"א מהל' עבודה זרה): "וכמעט קט היה העיקר ששתל אברהם נעקר, וחזרין בני יעקב לטעות העולם ותעיתון". וכמעט קט' פירושו שלא היה חסר הרבה זמן, אלא שיעור מצומצם ביותר, קצת מן הקצת, והיה העיקר ששתל אברהם אבינו ע"ה נעקר, האילן הגדול של האמונה בבורא יתברך, ש'ה' הוא האלהים אין עוד מלבדו' (דברים ד לה). והקב"ה ית"ש גאל אותנו מעמק הבכא, והוציא אותנו 'גוי מקרב גוי' (דברים ד לד), 'כהדין רעיא' (כלשון רבותינו במדרש תהילים מזמור קז), כמו אותו רועה, שצריך להכניס את ידיו לתוך מעי הבהמה ולעקור ולשלוף משם את העובר, מתוך הקרביים, מתוך המעינים. כך כלל ישראל היה (כביכול) בלוע במצרים, וקיימא לן 'עובר ירך אמו' (ב"ק עח ב); היינו 'בלועים' שם במצרים, וזכינו לגילוי האלוקי שהקב"ה ית"ש נתן את המצוות, והוציא אותנו ממצרים.

אהבת ה' יתברך לישראל היא יותר משהאדם אוהב את עצמו

והדבר הראשון שלמדנו מכאן הוא את אהבת ה' יתברך אלינו, אהבה עצומה. ה' חפץ חיים' כותב (שמירת הלשון שער הזכירה פ"ב ד"ה והנה מכל זה, שם עולם ח"א בתחילת חתימת הספר): יותר משאדם אוהב את עצמו - ה' יתברך אוהב אותו! מוכרחים לחזור ולשנן ולהדגיש את זה. שאדם ידע את זה ויחיה עם זה. הקב"ה ית"ש אהבתו אלינו, 'עם ישראל', היא אהבה שאינה תלויה בדבר, (שאם חלילה בטל דבר בטלה אהבה), היא אהבה עצמית. הקב"ה הבטיח שאת כלל ישראל לא יחליף ולא ימיר. וכפי שהקב"ה מציאותו קיימת וקבועה לעולם, כך אהבת השי"ת לישראל. כמו שהרמב"ם כותב (באגרת השמר). [א"ה: וראה בדברי רבינו שליט"א בקונטרס מגיד דבריו ליעקב ח"ז (פרשת מקץ תשע"ט, עמוד י) ועוד שם ח"ט (פרשת ויחי תשע"ט, עמוד כה). ע"ש]. אפילו אם יש קשיים נסיונות וייסורים, אבל הכל יעבור ויחלוף.

לא להתייאש מהגאולה

בתקופה שכלל ישראל היה במצרים, שהיא הייתה תקופה קשה עד למאד, שיעבוד 'גוף' ו'נפש', עבודת 'פרך' יום וליילה (בלי הפסקה), השתעבדו בהם ב'שדה' וב'בית' ובכל מקום. דם ישראל היה הפקר. כל מה שרצה המצרי ה'נוגש' היה עושה, היה 'מכה' ו'רוצח' נפש, הכל 'הפקר', 'אין מי יאמר לו מה תעשה ומה תפעל', כלל ישראל היו 'עבדים גמורים', ועם כל זה, לא התייאשו מה'גאולה', חיכו וציפו לגאולה, לצו האלוקי של 'פקוד

¹ היה את הגירוש הגדול בספרד בשנת מזרח ישראל רנ"ב, שאזלפים ורובבות מכלל ישראל יצאו בתשעה באב של אותה שנה, יום המוכן לפורענות, וגלו גלות של צער ושל הריגות. אבל במשך השנים שאחר כך היה תקופה טובה. הגיעו לארצות אחרות, לארצות 'אטליא' ו'טורקיה', וקיבלו אותם בסבר פנים יפות, עד שהתאוששו ובנו מחדש בתי מדרשות, ישיבות, והתחיל היישוב וזרח.

יפקוד' (בראשית נ, כד) שהוא האות על ה'גאולה'. העבירו והשרישו את זה אב לבנו דור אחר דור. הבן רואה את האבא שלו מוכה, רואה את הסבא שלו סובל, אף על פי כן לוחשים לו 'תראה בני', עוד יגיע יום בקרוב שיבוא הגואל שלנו ויגאל אותנו.

גואל אחרון כגואל ראשון

הגאון 'חתם סופר' בתשובותיו כותב (ח"ו סי' צח ד"ה הרני נזיר, וראה עוד בדברי רבינו שליט"א בקונטרס נר חיים מהדורה שניה עמוד לג) ש'גואל' אחרון, 'מלך המשיח' - כגואל ראשון, משה רבינו ע"ה. משה רבינו ע"ה עד גיל שמונים (חת"ס שם, וע"ע חת"ס ח"ו סי' כט, ותורת משה להחת"ס שמות ז ו וחזו"א או"ח סי' קמב סק"א) הוא לא ידע שיהיה 'מושיע' של ישראל, עד שבעודו רועה במדבר, בסנה, נגלה אליו ה' יתברך, ומצווה אותו לילך אל פרעה שישלח את בני ישראל ממצרים (שמות ג, א-ג, י). כך בכל דור ודור, יש לו את ה'משיח' שלו, זכו - אותו המשיח יקבל את הצו האלוקי שהוא יהיה גואלם של ישראל. לא זכו חלילה (יש ריבוי עונות) - ה'משיח' חי כאחד האדם בלי ידיעה עד שמגיע זמנו ונפטר, וחוזר בדור הבא. (וכן על זה הדרך). גואל אחרון כגואל ראשון. ברגע שתהיה 'שעת הכושר', הוא יקבל את הצו האלוקי ומיד בא ומושיע לישראל, עם כל ה'מהלכים' של הגאולה.

'דור שצרות רבות באות עליו כנהר'

ומה הם ה'מהלכים' של ה'גאולה'? הרי רבותינו ז"ל במדרש (שמות רבה פר' ה סי' כ), שכשמשח רבינו ע"ה בא בהתחלה לפרעה, ואחר חצי שנה נעלם, באותה התקופה היה ריבוי של צרות יותר מהרגיל, השעבוד היה קשה בכפל כפליים. היה שיעבוד אכזרי וקשה במיוחד תמיד, אבל באותו זמן שמשח רבינו ע"ה נעלם היה יותר ויותר צרות וקשיים. זה עוד 'בחינה', זה עוד 'נסיון', כדי לבחון ולראות מי באמת אכן בוטח בכל רמ"ח איברים ושס"ה ידים בבורא יתברך שיגאל אותו. וכך זה גם בגאולה האחרונה, רואים כל מיני ייסורים, כל מיני צרות. אמרו רבותינו (סנהדרין צח): 'אם ראית דור שצרות רבות באות עליו כנהר - חכה לו', דהיינו: אם אתה רואה שהצרות מושכות 'כנהר' שהמים זורמים בו תמיד, ואתה לא רואה הפסק בזרימת המים - תצפה לו. תדע שזהו זה, בא מלך המשיח. כלל ישראל סבל במשך כל הדורות, אבל תמיד אחרי תקופה של צער סבל וייסורים, היה תקופה של שלווה יחסית, היה קצת 'מנוחה'. היה קצת 'רגיעה' מכל הצרות! אבל אם הצרות לא מפסיקות, באות בזה אחר זה, זה סימן מובהק. וזה כמו הבחינה של מצרים, שהיה שיעבוד נוקב ואכזרי, ומתוך הצרה הזו בא הגואל, ופרעה קיבל מכות איומות ולבסוף שלח את ישראל כידוע.

'יעסוק בתורה ובגמילות חסדים'

לדאבוננו 'יידל ישראל מאד' (שופטים ו), הן מצד קשיי הפרנסה, הן מצד כל מיני חוליים, וההקזה של הדם בצפון, (כל הזמן יש הרוגים ופצועים, הי"ד), הגזירות הקשות של תאונות דרכים, והגזירה של הגשמים ה'בצורת', זה לא 'מילי בכדי', אין דבר כזה, אדם צריך להתבונן [א"ה: וראה בדברי רבינו שליט"א בקונטרס מגיד דבריו ליעקב ח"ח (פרשת ויגש תשע"ט, עמוד טו והלאה) שהאריך בזה. ע"ש]. רבותינו לימדו אותנו (סנהדרין צח): "מה יעשה אדם וינצל מחבלו של משיח?", מה יעשה אדם וינצל מחבלי המשיח, על מה ישם את הדגש, במה להתחזק, 'יעסוק בתורה ובגמילות חסדים'.

לצפות ולייחל לגאולה

ועיקר העיקרים זה שיהיה 'מוסיף והולך'. שלא יתייאש. אם אדם מתייאש ונשבר - זה האסון הכי גדול שיכול להיות. אוי ואבוי. הזכרנו בשבוע שעבר (מגיד דבריו ליעקב חלק יא, פרשת וארא תשע"ט, עמוד ט) מדברי רבותינו בעלי התוספות על התורה (מושב זקנים, פרשת קורח עמוד תסב,

בתקופה ההיא, בדור שאחרי הגירוש, היה ימי ה'זוהר' של 'צפת', היה בה ארבע מאות רבנים, מרן הבית יוסף ע"ה, רבינו האר"י ז"ל, מהר"ם אלשיך, הדרב"ז, רבי חיים ויטאל, כל גדולי עולם.

אילולי הייסורים לא היה לאדם פתחון בה בבית דין של מעלה

ה'חפץ חיים' (שם עולם ח"א פ"ג בהערה) מביא קבלה בידו (מה שהוא קיבל מהזקנים) בשם הגאון מוילנא, שאלמלא ייסורים לא היה אדם מוצא ידיו ורגליו לעולם הבא (וע"ע בספר הגאון החסיד מוילנא עמוד קעד, ולחתנו של החפץ חיים הגר"א כהן בספר חסד לאברהם מאמר צרי היגון דף מב ע"א בהערה, ולמרח"א בס' חומת אנך ישעיהו ר"פ יב). אם אדם היה בא לעולם הבא ויש לו את המ'שפט', הוא לא היה מוצא איזה 'פתחון פה' ו'סגנון' על עצמו בלי הייסורים. אבל אם היה לו ייסורים, יש לו 'פתחון פה': 'חטאתי עויתי פשעתי, הכל אמת, דיין אמת שפעולתו אמת, אבל היה לי בעולם הזה ייסורים!', וזה עצמו כבר מיקל עליו ומקלש הרבה מחומר המ'שפט'.³

לעתיד לבוא אדם יצטער שלא התייסר יותר בעולם הזה

כמובן קל לדבר על זה, אבל צריך להתחזק בזה באמת. אדם שנמצא במצבים כאלה של ייסורים, צריך להתחזק. צריך להבין את הערך והזכות שיש בזה לעולם הבא. לא לברוח מהצרות. אם אדם בורח למקום אחר, זה לא יעזור לו, הצרות יבואו אחרו'. שאדם לא יהיה מבעט בייסורים. רק להתפלל ולבקש ולצפות, זה ורק זה מה שצריך לעשות. השכר לעתיד לבוא כפול ומכופל. אדם צריך להתחזק ולדעת, אם הוא מקבל מכות כאן - כנגדן הוא יקבל שכר לעולם הבא. אם הוא היה מבין עומק הענין והתכלית של המכות שהוא מקבל כאן בעולם הזה, הוא יראה שכל המכות הללו הם לטובתו, הוא יצטער על שלא קיבל יותר למרק עוונותיו.⁴ להאמין שהכל לטובה ולברכה, לא לבעוט. להאמין בזה. לא כל דבר אדם יכול להבין לפי שעה, אבל להאמין אדם יכול תמיד.

הקב"ה מנהג עולמו בחסד ובריותיו ברחמים

לפני שני דורות, היה גאון גדול, הגאון רבי יצחק אלחנן ספקטור מקובנא זצ"ל, היה גאון מפורסם, 'רבן של כל בני הגולה', ידיעת התורה שלו הייתה מדהימה, היה בדורו ענק שבענקים.⁵ וביתו היה פתוח לרווחה, כל

כשחזר היהודי לביתו, אשתו רואה אותו שהוא 'בוכה'. שאלה אותו: 'למה אתה בוכה?'. אמר לה: 'חבל שלא קיבלתי עוד סטירות!'.⁶

הגאון רבי יצחק אלחנן ספקטור זצ"ל

שאלו אותו פעם: 'כמה פעמים למדת שולחן ערוך חושן משפט?', שזה 'עמוק מכל עמוק', אמר להם: 'תאמינו לי עד מאה פעמים ספרתי, ממאה והלאה הפסקתי לספור...'. באמת רואים בספרים שלו 'עין יצחק', 'באר יצחק' ו'נחל יצחק' את הגאונות וידיעת התורה המוחלטת שהייתה לו, כל דבר קטן, כל 'ש"ך' קטן בחושן משפט ידע 'ישר והפוך'. ראיתי מכתב ממנו שהוא כותב שהוא השיב תשובות לכלל ישראל בכל העולם, אלפי תשובות. הוא היה ממש 'ליבן של ישראל', 'השתדל' הראשי ביותר שהיה אז באותו תקופה אצל השלטונות הרוסיים (מי שידע איזה צער היה לכלל ישראל שם, סבלו שם סבל מר).

שקידתו הנוראה בתורה מתוך עניות

וה'שקידה' שלו הייתה מופלאה, והוא סיפר על עצמו כשהיה בחור צעיר לימים היה עני ביותר, בלי פרוטה לפרוטה, (אשתו הייתה מבקשת ממנו אוכל, ולא היה בידו), ובאחת התקופות הקשות של העוני (עניות שאי אפשר לשער, אנחנו לא יכולים להבין מה זה 'עניות' של פעם, הדעת של האדם לא יכולה לעכל עד כמה הייתה ה'עניות', לא רק בתקופה ההיא, אלא גם לפני ארבעים שנה היה אותו דבר. תקופה קשה עד למאד), היה יכול לסובב את פניו לקיר ולשבת עם הגמרא וללמוד עשרים שעות רצופות עם כל הייסורים ועם כל הדוחק ועם כל העול. להסיח דעתו מכל דבר, לשבת וללמוד בהתמדה נוראית. שקידת התורה והתמדה בלי הפסק. כך הוא סיפר על עצמו, כעדות תלמידו ששימש אותו במשך עשרים שנה בספר 'תולדות יצחק'.

כשיש פת לאכול - אין שיניים מרוב זקנה..

ובאמת אשתו אמרה, כי בסוף ימיו כשהוא זכה להיות 'רשכבה' ג', בעיר הראשית 'קובנא' (שהיא הייתה עיר גדולה), 'ברוך ה' עכשיו יש לנו פת לחם לאכול, לא כמו בשנים הראשונות, לפני שלושים-ארבעים שנה, שהיינו בעניות מרובה. יש פת לאכול. אבל לא נשארו ה'שיניים' לאכול - מרוב זקנה...'. כך היא אמרה.

מעשה נפלא על גאונותו בתורה

שמעתי ממר"ר הגאון המופלא רבי משה שפירא (שליט"א) [זצ"ל] סיפור נפלא עליו, שבזקנותו חלה ונכנס ל'בית חולים' שם ב'רוסיה', וכל אחד שנכנס ל'בית

וכ"ה בהדר זקנים פר' בא דכ"ח ע"ד בשם הפירוש המיוחס להרא"ש על התורה פרשת בא) ש'דתן ואבירם' עם כל הפחיתות והגריעות שהייתה בהם (וראה עוד במדרש תנא דבי אליהו רבה פרק יח על רשעותם), אף על פי כן זכו לצאת ממצרים. הם לא מתו בשלשת ימי אפילה, כיון שלא נתיאשו מן הגאולה. הרי זה בא ללמד אותנו מוסר גדול, שאדם שמצפה לגאולה, אפילו שהוא לכאורה ב'דיוטא' תחתונה, אבל הוא מצפה ומחכה, הוא מחמד לגאולה, הרי שהוא יינצל. אבל ברגע שהוא מתיאש חלילה, הוא עלול לאבד את הכל.

הייסורים מזכים את האדם לעולם הבא

אדרבא, הייסורים האלה מזכים אותנו לעולם הבא. אמרו רבותינו במדרש (שוחר טוב מזמור טז על הפסוק תודיעני אורח חיים): אמר לו הקב"ה לדוד: 'דוד, רצונך עולם הבא? חכה לייסורים!'. מי שרוצה עולם הבא זה לא שטח 'הפקר' שכל אחד נכנס מתי שרוצה ואיך שרוצה, 'כניסה חופשית', אלא צריך לזה טורח גדול ועבודה קשה. בשביל שאדם יזכה ל'כרטיס כניסה' לעולם הבא, אחד הכרטיסים שעל ידם האדם זוכה לעולם הבא - זה ייסורים.

עולם הבא נקנה בייסורים

ה'מימרא' הראשונה, ה'דיבור' הראשון בתלמוד מרבי שמעון בר יוחאי, בתחילת מסכת ברכות (ה סע"א), 'פתח רבי שמעון ואמר' במה הוא פתח? 'תניא רבי שמעון בן יוחאי אומר, שלש מתנות טובות נתן הקב"ה לישראל, וכולן לא נתנן אלא על ידי יסורין. ואלו הן, תורה וארץ ישראל והעולם הבא'. 'תורה' זה לא בא בקל כידוע. ארץ ישראל ועולם הבא, 'כי נר מצוה ותורה אור ודרך חיים תוכחות מוסר' (משלי ו כג).² מי שמחכה ורוצה לזכות בעולם הבא - צריך לעבור ייסורים (וראה מה שהאריך לבאר בזה מהר"ל ז"ל בהקדמה לדרוש על התורה).

² ועל עצמו זה התקיים כידוע (ע' לריא"ז מרגליות בס' מידות רשב"י מאמר א ביאור הקצר אות ב), עם כל מה שעבר אצל הרומאים.

³ וראוי להביא בזה מדבריו הנפלאים של החסיד רבינו יונה ז"ל בספרו שערי תשובה (שער ב ס' ד): "כאשר יקבל האדם את מוסר ה', ויטיב דרכיו ומעלליו, ראוי לו שישמח ביסוריו, לפי שהועילוהו תועלות נשגבות, ויש לו להודות לשם יתעלה עליהם כמו על שאר ההצלחות, שנאמר: 'כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא' (תהלים קטז, יג), ונאמר 'צרה ויגון אמצא ובשם ה' אקרא' (תהלים קטז, ג-ד). ואמרו רבותינו ז"ל (ספרי דברים פר' ואתחנן פסקא ו): רבי אליעזר בן יעקב אומר כל זמן שהאדם שרוי בשלוחה אין מתכפר לו מעונותיו כלום, ועל ידי היסורים הוא מתרצה למקום, שנאמר 'כי את אשר יאהב ה' יוכיח וכאב את בן ירצה' (משלי ג, יב). פירוש: כאב את בן כן ירצה ה' את אשר הוכיח וקבל מוסרו, וכדרך שהאב ירצה את בנו אחרי התוכחות".

⁴ ה'בעל שם טוב' זצ"ל אמר על זה משל נפלא, על אשה שהגיע זמנה ללדת, ותקפו אותה ה'צירים', צירי לידה, (ייסורים קשים, כאבים גדולים), היא אמרה שיש לה רעיון להפטר מכאבים אלו - היא נוסעת מ'ירושלים' ל'בני ברק' שם לא יהיה לה כאבים... צחקו כולם, אמרו לה: 'את נוסעת יחד עם הייסורים שלך, אי אפשר לברוח מהם'.

משלו הנפלא של החפץ חיים זצ"ל

ה'חפץ חיים' הביא על זה את המשל הידוע עם אותו כפרי יהודי שהיה מנהל את ה'חווה' בכפר של איזה גוי עשיר שהיה לו הרבה 'שדות' ו'כרמים' ו'לולים', והיהודי היה מטפל בהכל. יום אחד אותו גוי היה צריך לנסוע לעיר לצורך עסקיו למשך חודשיים. הלך לחברו, גוי אחר, מינה אותו במקומו כמחליף לפקח על העבודה. ואותו גוי המחליף, הממלא מקום, היה רשע גדול, אכזרי ושונא יהודים. באותו יום שהוא קיבל את המשרה, קורא ליהודי הממונה הזה, אומר לו: 'בוקר טוב, שלום עליך יהודון!', ונותן לו שתי 'סטירות לחי'. זה היה ה'בוקר טוב' שלו. וכך חזר ועשה לו יום ביומו. והיהודי כואב לו, על לא עוול בכפו, לא עשה שום דבר רע, ובחינם מקבל מכות בכל יום. אבל מה לעשה? כל יום בא לביתו בוכה, מספר לאשתו מה שהיה אצל הגוי הזה. עברו חודשיים, ובעל הבית הגוי חזר בחזרה לכפר מהעיר. הלך אליו היהודי, אמר לו: 'בשעה שאתה לא היית כאן, ושמת ממונה אחר תחתך, אותו אחד התייחס אלי ברשעות ובאכזריות, והכה אותי יום ביומו על לא עוול בכפי, כל יום היה נותן לי שתי 'סטירות לחי', כמה מכות קיבלתי חנם!', אומר לו בעל הבית, 'אתה צודק, אני יודע הוא באמת אכזרי ורשע, אבל על מה שהרביץ לך אני לא רואה שום 'תיקון' לזה. אלא אני אתן לך 'פיצויים' על זה. על כל 'סטירת לחי' שקיבלת אני אתן לך חמישים רובל!'.⁵

מי שרצה להכנס יכל לבוא ולדבר אתו, היה מקבל כל אחד בספר פנים יפות, עם מידת סבלנות יוצאת מן הכלל⁷. ומספרים שהיה איזה אחד 'נודניק'⁸ ויום אחד הוא נכנס אצל ר' יצחק אלחנן, והתחיל לחקור ולדרוש את כל השאלות שבעולם, הוא שואל את הרב, והרב משיב לו, שאלה אחר שאלה. וידוע שאדם שרואה כזו 'שעת הכושר' הוא 'מנצל' את זה, ומשאלה לשאלה הגיע לשאול (לא פחות ולא יותר), על סדרי הנהגת הבורא בבריאה, 'מדוע הקב"ה עושה כך?' 'ולמה לא כך?', 'אני אם הייתי יכול לנהל את הבריאה, הייתי מנהל את זה אחרת', וכאן יש לו 'קושיא', וכן 'צריך עיון' (גדול או קטן.. לא חשוב..). כך הוא חוקר ודורש, והרב צריך להשיב לו. אמר לו ר' יצחק אלחנן: 'דע לך, לכל שאלה יש תשובה. בתורתנו הקדושה מצוי הסבר לכל חקירה ולכל שאלה. אין ספיקות. אבל תרשה לי לשאול אותך שאלה קטנה אחת, לפני שאתה ממשיך לשאול אותי. אמור לי: האם יש איזה 'תוספות' אחד בתלמוד (באיזה מסכת שתהיה) שאתה מבין על בוריו, שאתה מבין אותו כהלכה?'. אמר לו אותו 'נודניק': 'בכבוד הרב, אפילו אחד מהם אני לא מבין. אני לא מבין שום תוספות!'. אמר לו הרב: 'תראה כמה השכל שלך קטן, תוספות אחד בתלמוד אתה לא מבין, ומה חסר לך להבין? 'איך' 'ולמה' 'ומדוע' הקב"ה מנהג את הבריאה באופן הזה ולא באופן הזה? ! לכן יהיה בטוח שהקב"ה 'מנהג עולמו בחסד ובריותיו ברחמים'. אל תדאג..

מה הועיל לצאת מעמק הבכא במצרים? מצוות

אמת שיש קשיים, אבל אסור להסיח דעת ולהתיימש ולטיפול ברוחו. צריך לדעת מה לעשות בכדי להינצל מן הייסורים והקשיים הללו, לחזק את ה'אמונה'. צריכים ללמוד מהדור של מצרים. הם היו בשפל המדרגה, ירדו, 'וירעו אותנו המצרים' (דברים כו ו), היו 'ערום ועריה' כמו שאומר הפסוק ביחזקאל (טז כב). הקב"ה היה צריך לתת מצוות לכלל ישראל כדי שיהיה להם זכות להינצל (רש"י שמות יב ו), מכילתא מסכתא דפסחא פרשה ה, רות רבה פר' ו ס' א, וע"ע שמות רבה פר' יז ס' ג ופר' יט ס' ה). 'ואעבור עליך ואראך מתבוססת בדמייך, ואומר לך בדמייך חיי, בדמייך חיי' (יחזקאל טז ו), 'מתבוססת בדמייך', איזה 'דמייך'? דם פסח, ודם מילה. 'ואומר לך בדמייך חיי, ה'חיות' שלך מאיפה תבוא עכשיו? בזכות דם פסח ודם מילה (רש"י וחו"ל שם). הרי שמה הועיל לכלל ישראל בכדי שתהיה להם את האחיזה בגאולה, אחיזה להינצל ולהוושע מטומאת וגלות מצרים היו המצוות. מצוות פסח, מצוות מילה. זה מה שעמד להם כדי להוציא אותם ממצרים.

זהירות בברכת המזון בכוונה

הרבה שואלים מה נעשה עם ה'יוקר המאמיר', עם קשיי ה'פרנסה'. אבל יש עצות איך להקל ולהקליש שלא יהיה כל כך קשה. קבלה בידניו מבעל החינוך (סוף מצוה תל) בשם רבותיו שמי שנוזהר לברך ברכת המזון כמו שצריך, (ועצה טובה לברך מתוך סידור, זה יחסוך לו הרבה בלבולים,

החולים' הוא לוקח אתו את 'כלי תשמישו', את הכלים שהוא צריך להשתמש בהם בימי חוליו. ומה הם 'כלי תשמישו' של ר' יצחק אלחנן? ש"ס בבלי וש"ס ירושלמי. זה הלימוד שלו. השקידה שלו הייתה מופלאה. וכשנכנס לבדיקות אצל ה'רופא', אמר לו ה'רופא' שהיה יהודי ש'ירד מהפסים', (יצא לתרבות רעה, אבל בבחירתו הוא למד קצת): 'בכבוד הרב אני חושב שאנחנו הרופאים נצחנו את הרבנים!', שאל אותו: 'במה נצחת?', אמר לו: 'אני זוכר כשהייתי בשיבה, שהייתי צעיר, שכתוב בגמרא באיזה מקום, שכל בריה שאין בה עצם אינה חיה י"ב חודש'. כך אומרת הגמרא במסכת חולין (נח סע"א): 'כל בריה שאין בו עצם - אינו מתקיים י"ב חודש'. כל מה שיש בבריאה, איזה 'חיה' ואיזה 'בריה' שתהיה, אם אין בה 'עצם' היא לא יכולה לחיות יותר משנה. תוך שנה היא מוכרחת למות. אומר לו ה'רופא': 'הנה אנחנו הרופאים דרשנו חקרנו ובדקנו, ומצאנו ראינו שיש 'בריה' אחת בעולם שאין לה 'עצמות' והיא חיה לאורך ימים ושנות חיים! ומה היא? ה'עלוקה' (אלה התולעים שמוצצות את הדם). אין להם שום עצם והם חיים ומתים ב'שיבה טובה'. מפליגים בשנים. ולפי הכלל שבתלמוד זה לא היה אמור להחזיק מעמד יותר מ'י"ב חודש'! פתח לו הגאון ר' יצחק אלחנן איזה ירושלמי באיזה מקום שכתוב שם כך: 'כל בריה שאין בה עצם אינה חיה י"ב חודש', שואלת הגמרא, 'האזכא עלוקות?', והרי יש 'עלוקות', שאין להם עצם. מתרצת הגמרא: 'בין קרניה יש', יש כמין עצם קטנה. אמר לו הרופא: 'לך תחפש עכשיו..'. כך שמעתי מרבותי (וכ"ה בספר אשל אברהם ניימארק חולין שם עמוד נא, ובספר

שיהיה לו סידור מונח על השלחן ויברך מתוך 'ברכון' או 'סידור' ברכת המזון), אם ייזהר בזה מובטח לו שפרנסתו אף פעם לא תחסר ותמיד תהיה מצויה. "שכל הזהיר בברכת המזון מזונותיו מצויין לו בכבוד כל ימיו". שלמה המלך ע"ה בספר משלי (י כב) הבטיח 'ברכת ה' היא תעשיר, ולא יוסיף עצב עמה' (ע' למרן החיד"א בניצוצי אורות פר' ויקהל דרי"ח ע"א, ובס' נתיבות חיים ח"ה סי' ה אות טו). זה עצה שאפשר להשתמש בה.

אמירת פרשת המן בכל יום

רבינו בחיי ע"ה בפירושו לתורה (שמות טז טז) כותב שמי שרגיל באמירת 'פרשת המן', (לא 'המן' של 'פורים'.. ה'מן' שאכלנו במדבר ועוד נאכל), נלמד את זה בפרשה הבאה פרשת בשלח (שמות טז ג והלאה). מי שיהיה רגיל בכל יום באמירה של הפרשה הזו בהתבוננות זה סגולה שתהיה לו פרנסה מצויה. יש עצות, אדם יכול לאחוז בהם. אבל לא להכניע ולהתיימש. צריך לשכוח ולעקור את הייאוש מה'שפה' של היהודי. אין דבר כזה.

הניסים בגאולה הקרובה בב"א יהיו טפלים לניסים של הגאולה העתידה

וכדאי להוסיף מה שאומרת הגמרא במסכת ברכות (יב סע"ב) שלעתיד לבוא כשתהיה הגאולה (בב"א), הניסים של מצרים יהיו טפלים לניסים של הגאולה העתידה. רב סעדיה גאון ע"ה כותב בספר 'אמונות ודעות' (מאמר ח, וע"ע רבינו יונה פ"ק דאבות משנה טו), בא ותתבונן בדבר פלא, כשאברהם אבינו ע"ה שאל את ה' יתברך, 'במה אדע כי אירשנה?' (בראשית טו ח), אני רוצה לדעת במה אזהיר את 'ארץ ישראל'? אומר לו הקב"ה: 'ידוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם, ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה' (בראשית טו יג), יהיה לך צאצאים אבל הם יהיו משועבדים לאיזה אומה, הוא לא גילה לו למי, ולא יום ולא שנה אלא ארבע מאות שנה, אבל הוא מבטיח 'וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי' (בראשית טו יד), הגוי הזה ששיעבד את ישראל אני אפרע ואדון אותו. בא ותתבונן, סך הכל שתי מילים אמר הקב"ה לאברהם אבינו ע"ה, 'דן אנוכי' - ותראה מה יצא מהמילים הללו: כל ה'ניסים' וה'נפלאות' שהיו ביציאת מצרים, כל העשר מכות שהיו. (ומי שידע מה כל 'מכה' ו'מכה' כמה ניסים וניסי ניסים היו בה). ואחר כך הנס של 'קריעת ים סוף'. 'עשרה נסים נעשו לאבותינו במצרים, ועשרה על הים. עשר מכות הביא הקב"ה על המצריים במצרים, ועשרה על הים' (אבות פ"ה משנה ד). ב'הגדה של פסח' אנחנו אומרים לשיטת רבי עקיבא 'חמישים מכות!'. לא רק מכה אחת.. וכן על זה הדרך ניסים וניסי ניסים לאין מספר. 'ויצאו ברכוש גדול' (בראשית טו יד), הגמרא (בכורות ה:) אומרת שאין לך כל אחד ואחד מישראל שלא היו עמו תשעים חמורים לובים טעונים מכספה וזהבה של מצרים. ו'חמור לובי' זה חמור שיש לו כח של 'סוס', לא כח של 'חמור'.. בכדי שיוכלו להרים את כל השלל ששללו ממצרים. כך היה לכל אחד מישראל. שאדם ייתאר לעצמו כמה אלפים ורבעות זה יוצא.

אזהרת שבת מאמר שפת אמת דף ב ע"ב). היכן הירושלמי הזה - אני לא יודע. [א"ה יח"ס: רבות בשנים חיפשתי הירושלמי הזה ולא מצאתי, ואחר כך האיר השי"ת עיני ומצאתי בספר ערוך השלחן יו"ד (סימן פ"ד אות ס"ו) שכתב כך בשם ירושלמי, ע"ש, ואכמ"ל].

הפוך בה והפוך בה דכולא בה

במשנה באבות (פ"ה משנה כב) 'הפוך בה והפוך בה דכולא בה', מפרש רבינו יונה (אבות שם): 'חזור על דברי תורה שכל חכמת העולם כלולה בה'. כל חכמות העולם נמצאות בתורה הקדושה. (אבל כעת זה לא הנושא שלנו).

⁷ אין לשער ואין לתאר את הסבלנות שלו. היו יכולים לבוא בתוך ביתו, לצעוק עליו ולבזות אותו, והוא לא משיב ולא מעיר, יושב בשתיקה מוחלטת. אלה כוחות לא אנושיים, שאדם שומע את כל הביזיונות והאמירות והוא לא מגיב כלום! יושב ושומע מרורות ושוק. (אדם אחר, אדם שקצת נוגעים בו באיזה 'מילה אחת', או לא רק מילה אחת, אלא שלא חלק לו את הכבוד המגיע לו לפי הבנתו - הוא כבר קוצף). והיו מנצלים את זה שכולם יכלו כך להכנס ולדבר אתו (ראה בספר תולדות יצחק ובספר זכרון יעקב).

⁸ שזה 'מכת מדינה' (בר מינן), מידה זו - מידה קשה, אחד שהטבע שלו להיות 'נודניק' זה חולי כבד, הגאון יעב"ץ קורא לאחד כזה 'מהאנשים הכבדים' (ל"א).

וכל זה מונח בשתי מילים 'קטנות': 'דן אנוכי', זה התפרט לאין מספר של ניסים ונפלאות. אם כן, לעתיד לבוא, הגאולה העתידה שלא נאמר עליה רק 'שתי מילים' בתנ"ך, אלא ספרים שלמים נאמרו עליה, 'ישעיה' (שישים ושישה פרקים) - כולו נחמה, כך אומרת הגמרא (ב"ב יד:), וכן על זה הדרך בשאר ספרי הנביאים. לא רק 'שתי מילים', אלא אלפים של מילים. מי יודע איך היא תראה הגאולה העתידה.. אם מ'שתי מילים' יצאו כל כך הרבה פלאות וניסים לאין מספר, על אחת כמה וכמה על הגאולה העתידה.

עצם הצפייה והייחול לגאולה מקרבת את הגאולה

בימים אלה אנחנו מתקרבים לגאולה. היא קרובה מאד. אין בזה ספיקות. זה קרוב יותר משהאדם מעלה על דעתו (ועיין משנה ברורה (סימן תכז ס"א) בבבאור הלכה בסוף דבריו. ודוק היטב). ה'חפץ חיים' זצ"ל כותב (ציפת לישועה פ"ג) שעצם זה שאדם מחכה מצפה ומייחל לגאולה, זה עצמו מקרב את הגאולה (וע"ע ילקוט שמעוני תהילים רמז תשל). 'איש את אחיו יעזור', לא להסיח דעת מהדברים הללו. יש הרבה קשיים, אבל החכם מתגבר על הקשיים. יש עצות איך להתגבר על הקשיים.

טעם המצוה שלא לשבור עצם בפסח

בפרשה שלנו יש תשע עשרה מצוות (ע' חינוך ממצוה ד' עד מצוה כג), אבל על פרשת 'קרבן פסח' יש שש עשרה מצוות. כך מונה הרמב"ם בספרו (ראש הל' קרבן פסח), וגם בעל החינוך הולך במהלך שלו (ע' חינוך מצוות ה-יז, יט-כא). ואני רוצה להביא ולהקריא קצת מדברי בעל ספר החינוך⁹ (מצוה טז). אחת המצוות של 'קרבן פסח' היא **"שלא לשבור עצם מכל עצמות הפסח, שנאמר ועצם לא תשברו בו"** (שמות יב מו), כשאדם אוכל 'קרבן פסח', (יהי רצון שנזכה השנה ל'קרבן פסח'), אסור לו לשבור עצם, הוא לא יכול לומר 'אני אוהב מצוות, זה חיוב מצוה בשבילי לא להשאיר כלום, לכן אני רוצה למצוץ ולשבור את זה', אם הוא עושה כך עובר ב'לאו' וחייב מלקות על הדבר הזה. (יהיה מי שהיה, 'איש' 'אשה', אין נפקא מינה, זה לאוין וחייבים בהם כולם). אבל מה טעם המצוה? מדוע ולמה אסור לשבור את העצם של הקרבן פסח? מלמד אותנו ה'חינוך', **"משורשי המצוה"**, הטעם שבדבר הוא, **"לזכור ניסי מצרים"**, המצוה הזו של 'קרבן פסח' זה להזכיר לנו את הניסים שהיו במצרים, זה הטעם של המצוה שלא לשבור את העצמות של 'קרבן פסח', כדי שאדם שאוכל את ה'קרבן פסח' יזכור ניסי יציאת מצרים, ומוסיף ה'חינוך': **"שאינ כבוד לבני מלכים ויועצי ארץ לגרר העצמות ולשבורם ככלבים"**, כלל ישראל 'בני מלכים הם' (שבת סז: וש"נ), ואין זה דרך כבוד שבני מלכים ישברו את העצם בשעת האכילה, (ולפעמים העצם של הכבש לא ניתנת לפיצוץ וצריך גם 'כלים מכלים שונים' כדי לבקוע את זה ו'לגרד' את זה), וזה כמנהג של 'כלבים' ששוכרים את העצמות ואוכלים אותם, **"לא יאות לעשות ככה כי אם לעניי העם הרעבים"**, אדם מסכן שכל ימיו ב'בולמוס' של 'רעב' הוא אוכל כך. **"ועל כן בתחילת בואנו להיות סגולת כל העמים, ממלכת כהנים וגוי קדוש"**, 'גוי קדוש' זה 'גוי נבדל', נבדל מאומות העולם, או כמו שרבינו בחיי (שמות יט ו) מפרש גוי קדוש גוי של קדוש, מי זה הקדוש, הקב"ה ית"ש שזכינו להיות 'גוי' של קדוש, של הבורא יתברך. **"ובכל שנה ושנה באותו הזמן"**, של הניסים שהיו לכלל ישראל ביציאת מצרים, **"יראו לנו לעשות מעשים המראים בנו המעלה הגדולה שעלינו לה באותה שנה. ומתוך המעשה והדמיון שאנחנו עושין נקבע בנפשותינו הדבר לעולם"**.

האדם נפעל כפי פעולותיו

וכאן מגלה לנו בעל ה'חינוך' יסוד גדול בעבודת ה' (להקשיב היטב), **"ואל תחשוב בני לתפוש על דברי ולומר, ולמה זה יצוה אותנו ה' יתברך לעשות**

⁹ הוא היה אחד מרבותינו הראשונים, לא ידוע בדיוק מי המחבר של הספר הזה, הוא הסתיר את שמו. יש אומרים שזה רבי אהרן הלוי מברצלונה, אבל זה לא ברור (וע' בדברי רבינו של"ט א"א בספר טוב להודות ח"ד סימן כו). וזה ספר נפלא מאד שהוא מברר את כל תרי"ג מצוות עם טעמים מוסריים שאדם יכול להבין בכל מצוה ומצוה מה הטעם שיש במצוה הזו.

כל אלה לזכרון אותו הנס? והלא בזכרון אחד יעלה הדבר במחשבתנו ולא ישכח מפי זרענו!?", מדוע נצטוונו כל כך הרבה על זכירת יציאת מצרים, יציאת מצרים נזכרת בתורה חמישים פעם (תיקוני זהר תיקון ו דכ"ב ע"א, ובביאור הגר"א ז"ל שבדף פד ע"ב בארוכה), הרבה מצוות הם 'זכר ליציאת מצרים', מספיק מצוה אחת! או אפילו שתי מצוות, שלוש מצוות, אבל למה כל כך ריבוי מצוות? ואומר החינוך על שאלה זו, **"כי לא מחכמה תתפשני על זה, ומחשבת הנער ישיאך לדבר כן"**. השאלה הזו לא שאלה. למה? **"ועתה בני אם בינה שמעה זאת, והטה אוזןך ושמע, אלמדך להועיל לתורה ולמצוות"**, כלל גדול בתורה לכל המצוות כולם, **"דע כי האדם נפעל כפי פעולותיו, ולבו וכל מחשבותיו תמיד אחר מעשיו שהוא עושה בהם, אם טוב ואם רע"**, זה היסוד המפורסם של ה'חינוך'. האדם נפעל כפי פעולותיו. 'נפעל' פירושו שהוא מקבל את הפעולה. כל המעשים שהאדם עושה הם משפיעים עליו איך שיתנהג ואיך שיראה. לכן אם אדם עוסק במצוה, זה יתקן אותו. ואם עוסק בדברים שאסור לעסוק, זה ילקל אותו וישחית אותו. זה הטעם בריבוי המצוות 'זכר ליציאת מצרים', כי האדם נפעל כפי פעולותיו. **"ואפילו רשע גמור בלבבו"**, אחד שאפשר להכתיר אותו בתואר 'רשע' ולא סתם רשע, אלא רשע גמור, כלומר שהוא ממש מושחת עד השורש, **"וכל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום"**, אם אתה היית יכול לפתוח את הלב שלו ולהציץ בפנים מה יש לו שם? מה מונח שם? על מה הוא חושב? רק רע כל היום. כל המחשבות שלו - אין בהם מחשבה אחת לטובה.. צריך להיות רשע מושחת במדרגה נוראית עד כדי כך שכל מחשבותיו יהיו רק רע כל היום. אף על פי כן, **"אם יערה רוחו וישים השתדלותו ועסקו בהתמדה בתורה ובמצוות, ואפילו שלא לשם שמים"** לא בשביל ולכבוד הבורא יתברך, אלא עם כל מיני חשבונות שיראו אותו בני אדם, (שבעתון יפרסמו שהוא קנה 'אתרוג' בחמישים אלף שקל, ואחר כך הוא מראה את זה לכולם, זה ה'עטיפה' של האתרוג שלו..), מתוך שלא לשמה בא לשמה. וצריכים לדעת: רבינו יהודה החסיד ב'ספר חסידים' (סי' שסו) כותב: שקיום מצוה לשמה, לכבוד השי"ת, בלי שום מחשבה ו'אינטרס' אישי, גדול פי אלף ממצוה שלא לשמה. לדעת את היחס. אבל אפילו הכי, אפילו אם יקיים המצוה שלא לשמה, בכח מצוה זו הוא ימית את היצר הרע. הוא מחסל אותו. כי אחרי הפעולות נמשכים הלבבות, **"מיד ינטה אל הטוב, ובכח מעשיו ימית היצר הרע, כי אחרי הפעולות נמשכים הלבבות"**.

וכן להיפך (ח"ו). **"ואפילו אם יהיה אדם צדיק גמור"**, אחד שזכה שיכתירו אותו בתואר 'צדיק גמור', כל מעשיו בקדושה ובטהרה, צדקות גמורה, **"ולבבו ישר ותמים"**, הלב שלו לא נפתל ועיקש, לא ח"ו 'רק רע כל היום', **"וחפץ בתורה ובמצוות"**, הוא חפץ ומשתוקק לתורה ולמצוות, **"אם אולי יעסק תמיד בדברים של דופי"** ואיך זה יכול להיות? הרי מדובר בצדיק גמור שחפץ בתורה ובמצוות? **"כאילו תאמר דרך משל שהכריחו המלך ומינהו באומנות רעה"** המלך גזר עליו לעסוק באומנות זו, **"באמת אם כל עסקו תמיד כל היום באותו אומנות, ישוב לזמן מן הזמנים מצדקת לבו להיות רשע גמור"**, משיא המעלה של 'צדיק גמור' יבוא להיות 'רשע גמור', **"כי ידוע הדבר ואמת שכל אדם נפעל כפי פעולותיו"**, הרי לך יסוד וסוד קיום המצוות. לכן צריך להשתדל בכל קיום מצוה שאדם יכול. כל מצוה מתקנת אותו, כל מצוה הוא מקרב ומביא לאחר הפעולות נמשכים הלבבות, לכן צריך אדם לקיים תמיד איזה מצוה שיכול. כל דבר מצוה ותורה זה יקר. לא להפקיר 'פירור' אחר.

'מאויבי תחכמני'

כבר הזכרנו 'מאויבי תחכמני מצוותיך' (תהלים קיט צח). אדם צריך ללמוד מהיצר הרע, להתבונן וללמוד ממנו, לראות על מה הוא שם את הדגש? איך הוא בא בתחבולות לקחת מהאדם אפילו 'גרגיר' אחד ממצוה אחת,

הרי יש אומרים ד'לא דרשינן טעמא דקרא' (סנהדרין כא. ועוד), לא דורשים טעם הדבר, אלא אנחנו מקיימים את המצוות כיון שהקב"ה ציוה אותנו, בלי לחפש טעמים וחקירות, כי אם יחפש טעמים הוא יכול לומר 'הטעם הזה לא קיים בזמננו, וממילא מצוה זו בטלה'. לכן אנחנו מקיימים את המצוות בגלל שנצטוינו, בלי חקירות ובלי תחכמות, קיבלנו ועושים, כך הקב"ה ציוה וכך עושים. אבל ה'חינוך' נותן טעם מוסרי לכל מצוה ומצוה (ועיין בספר כרם יעקב סימן טז אות לד ואכמ"ל).

זה עצמו מלמד כמה מצוה יקרה ומועילה היא. [א"ה: וראה בדברי רבינו שליט"א בקונטרס מגיד דבריו ליעקב ח"ה (פרשת וישלח תשע"ט, עמוד יג). ע"ש]. תלמד מהיצר איך שלצרכי עבירה ולצרכיך שלך אתה עושה את זה במאה אחור. בשמחה ובששון. (הוא לא 'אוכל' בצער...). זה לימוד מוסר השכל לקיים את המצוות בשמחה. כשאדם בא לקיים מצוה הוא צריך לבוא כולו בשמחה ובששון¹⁰.

מסירות לקיום מצוה

בהקדמה ל'ביאור הגר"א' (על שלחן ערוך או"ח, מהדורת מכון ירושלים עמוד 100 ד"ה אספרה) כותב הבן של הגאון מוילנא סיפור נפלא על אביו, שפעם אחת הוא היה הולך בדרך, והזמין אותו אחד האנשים שהתארח אצלו, וערך לפניו שולחן, והגיש לפניו איזה מנה לאכול. והגאון באותו זמן היה חולה במעיו ולא היה יכול לאכול (ל"א). אבל אותו בעל הבית שהזמין אותו - את הגאון מוילנא - דחק בו, והגאון השתדל ואכל קצת, ולא יכל להמשיך יותר, המצב הבריאותי לא איפשר לו. אבל הבעל הבית לחץ אותו, והוא אכל עוד - והקיא. ואחרי שהקיא, דחק בו שנית בעל הבית, אמר לו: 'כבוד הרב, אולי בכל זאת, עוד טעימה אחת'. והגאון שמע בקולו ועוד הפעם אכל ועוד הפעם הקיא. ועוד הפעם דחק בו והפציר בו ש'הפעם האוכל יותר טוב'. שאל אותו תלמידו שהלך איתו: 'מה אתה מחוייב, אתה אוכל ומקיא, אתה חולה! תגיד לו 'אני לא יכול!'. מדוע אתה אונס ומכריח וכופה את עצמך לאכול?'. אמר לו הגאון ע"ה: 'דע לך בני, הגמרא (פסחים פו): אומרת: כל מה שבעל הבית אומר לך עשה - חוץ מצא. זה מצוה של רבותינו. חייבים לקיים אותה ואפילו ב'מסירות נפש', אפילו ב'ציצית נשמה'. שכתוב עשה אז חייבים לעשות עד שתצא נפשו. לראות מה זה קיום מצות במסירות נפש.

מסירות נפשו של מהרי"ל דיסקין זצ"ל לקיום מידת חסידות

הלילה הזה (כ"ט טבת) הוא ה'אירצייט' של אחד מגדולי הגדולים בדור האחרון בירושלים, רבי יהושע לייב דיסקין זצ"ל, 'השרף מבריסק', נפטר בשנת תרנ"ח, לפני שמונים ושבע שנה, [והאידנא תשע"ט מאה עשרים ושש שנה], יש עליו עובדות מפליאות על חסידותו וצדקותו וגאונותו (מבלי מספר, האמינו לי), הוא היה ענק בתורה, אי אפשר לתאר ולשער, מגדולי דורו שהיה דור דעה, (אותו דור שלפני מאה שנה היו ענקים בכל תפוצות ישראל, בכל הקהילות, ב'ירושלים', ב'בגדאד', בארצות אשכנז, היו ענקים ממש 'מעניקים חמה בקומתם'), אבל עובדה אחת של זהירות, של 'לפני ולפנים משורת הדין', של 'חסידות' שאין לה גבול, מה שהוא מסר נפשו לקיום חסידות.

¹⁰ לא לחכות מתי כבר תגמר 'תפלת שחרית'... (החזן מאריך בשתי דקות יותר מדאי... צריך להעיר לו...). וב'שני וחמישי' אם בא לו איזה 'חתן' או 'אבי הבן', איזה 'שמחה' ו'ששון' כאילו הוא ה'מחותן', כאילו הוא 'אבי הבן' וה'חתן' עצמו... 'לא אומרים תחנון היום'... מזמין אותו שיבוא גם מחר... איך אפשר כדבר הזה? אדם יראה איך שהוא מרגיש עול וכבודות במצוות. [א"ה: וראה עוד בדברי רבינו שליט"א בקונטרס במעלת ובמהות יום ט"ו באב (עמוד לה). ע"ש].

תתבוננו ותראו דבר פלא, הרבה בני אדם בשעה שהם חולצים את התפילין לאחר תפלת שחרית יש כמין 'בת שחוק' על פניהם, תראה אותו מחייך קצת, אם תחקור: 'מה זה הצחוק הזה מאיפה זה בא?', זה בא בגלל ההרגשה 'גמרתי, סיימתי את התפלה, אני יכול לחלוץ את התפילין ולהניחם עד מחר, אין 'עול' ואין 'שיעבוד' ואין קשיים'. צריך לדעת: 'אחר הפעולות נמשכים הלבבות'.

אם הינו יכולים, כל היום כולו היה צריך להשאר עם תפילין. כל רגע שמניח תפילין מקיים שמונה מצוות עשה דאורייתא (מנחות מד סע"א). זה דבר קטן? (תחשבו שעל כל מצוה הקב"ה נותן רק 'מאה דולר', וב'שניה' אחת מקיים שמונה מצוות, כמה אדם יכול להתעשר. אדם רק חושב על זה מחייך, בלי שקיבל את הכסף... זה כמובן 'משל גס' להמחיש את זה). צריכים לחטוף מצוות, צריכים להוסיף. וגדולי ישראל היו מצוינים בזה עד למאד בחסידות, בקדושה ובטהרה בכל קיום מצוות עד מסירות נפש ממש.

¹¹ ומהרי"ל דיסקין הבטיח לו פעם, 'בעבור זה שאתה מוסר נפש לרפאות אותי, בכל עת ובכל שעה, כל בקשה ושאלה שתשאל ממני לא אסתיר ממך מאומה'.

בסוף ימיו הוא סבל מ'שבר' במעיים (ל"א), מחלה ידועה (כאשר המעיים יורדים לתוך הכלי שתן), וזה מביא ל'ייסורי תופת' (ממש כך), ייסורים קשים מאד. והיה כאן בירושלים איזה תלמיד חכם שהיה מתמצא ברפואה, קראו לו רבי משה יוליס, והוא היה 'בן בית' אצל ר' יהושע לייב, הוא היה נכנס אצלו תמיד, אם חלילה היה קורה לו התקפה מהייסורים הללו, הוא היה בא לרפאות אותו¹¹. והוא סיפר שהוא בחן וראה כמה פעמים, כאשר היה קורה לרב 'התקפה' של חולי ה'שבר', (שזה היה ייסורים נוראיים, אין לתאר ואין לשער כלל), מעולם הוא לא הוריד את ידיו מתחת לאבנט ולמטה! כמו שהגמרא (שבת קיח): אומרת על רבינו הקדוש, למה נקרא שמו 'רבינו הקדוש'? שלא הוריד את ידיו מתחת לאבנט! זה סיג לקדושה. אדם בייסורים עצומים, וידי קפוצות כלפי מעלה - כדי לא לעבור על מה שנאמר בגמרא לא בצורת 'אזהרה' או 'צווי', אלא בתורת 'חסידות'. מי יכול לעמוד בדברים הללו. זה אחד מיני אלף. כי 'אחר הפעולות נמשכים הלבבות'. נפקא מינה לנו כמה להיות 'אוהב מצוה' ו'רודף מצוה', 'אוהב תורה' - זה עצמו מתקן ומכשיר את האדם.

קצת מן הקצת על הגאון מהרי"ל דיסקין זצ"ל

כיון שהיום היארצייט שלו (זכותו תעמוד לנו לישועה) אני רוצה כמה רגעים להקריא עדות נפלאה, (הבטחתי פעם להביא את דבריו, אבל נביא רק פסקא אחת) [וראה עוד בדברי רבינו שליט"א בקונטרס מגיד דבריו ליעקב ח"ה (פרשת תולדות תשע"ט, עמוד לב בהערה), ועוד שם חלק י (פרשת שמות תשע"ט, עמוד יב). ע"ש], מתלמידו הגאון רבי יעקב אורנשטיין זצ"ל (היה כאן בירושלים, למד אצלו הרבה שנים), נדפס בסוף ספר חידושי הגאון רבי יעקב אורנשטיין זצ"ל הספר גדול 'אלון בכות' זה נקרא, שם הוא מתאר על רבו, מי הוא היה אותו גדול, כך הוא פותח (שם דף קפג סע"א): 'מגעורי התגדלתי על ברכי תלמידי חכמים וצדיקים', וזה עיקר העיקרים. אשריו ואשרי חלקו של מי שזכה לגדל את בניו לתורה ולמצוות ולמעשים טובים מקטנותם, כאשר הם גדלים על ברכי תלמידי חכמים, 'עודני כבר תליסר', בן י"ג שנה, כבר 'זיכני ה' בחסדו לצקת מים על ידי הגאון מהר"ם אויערבאך זצלה"ה', הגאון רבי מאיר אויערבאך זצ"ל, 'בעל מחבר אמרי בינה', הוא 'הגאון מקאליש' שבסוף ימיו היה בירושלים, (בפעם אחרת בלי נדבר נספר עליו - וראה עוד בדברי רבינו שליט"א בקונטרס נהורא דאליהו עמוד נג הערה כט סוף ד"ה היה בירושלים). 'ואחר כך בעלות השמש והאיר אור פני אדמו"ר הגאון החסיד מוהרמ"ל זצלה"ה', רבי יהושע לייב דיסקין, 'זהקול נשמע כי בא חכם למערב העיר, ואני בתוך המון בית ישראל יושבי ירושלים עיה"ק ת"ו, יוצאים לקבל פני צדיק, לכפר קולוניא', זה הישוב 'מוצא', 'ערב ראש חודש מנחם אב תרל"ז לפ"ק', כל גדולי ירושלים יצאו לקראתו ולקבל פניו, (סיפור ארוך איך הגיע עד לירושלים), 'מאז ראיתי קרני אור פניו הטהורים, לא משתי מן האהל עד רגע האחרונה, לא זזתי מביתו הטהור',

ופעם אחת הוא ניצל את זה, היה זה כאשר הוא נכנס אצל המהרי"ל דיסקין, וראה אותו 'מחייך'. וזה היה חידוש נפלא, מעולם לא ראו אותו מחייך כאן בירושלים. היה לו דירה בעיר העתיקה, שתי חדרים מצומצמים וזעירים, והיה לו חלון מיוחד שהיה יכול לצפות משם ל'כותל המערבי', ושם ראו אותו הרבה פעמים שהוא צופה לכותל ובוכה, לא פעם ולא פעמיים. זה מה שראו אצל המהרי"ל דיסקין, אבל לראותו 'מחייך' זה היה 'חידוש'. שאל אותו התלמיד, רבי משה: 'רבינו, אתה זוכר שהבטחת לי פעם שכל מה שאני מבקש ממך אתה תענה לי? אני רוצה לדעת למה אתה מחייך עכשיו'. אמר לו מהרי"ל דיסקין זצ"ל: 'תפסת אותי, הבטחתי לך - אני חייב לקיים. אני אגיד לך, תדע לך לפני שבאת הייתי יושב ולומד, ותוך כדי לימוד הייתי 'מנמנם', וחלמתי שאני נמצא ב'מתיבתא דרקיעא' עם גדולי עולם, כל גדולי הצדיקים, והיו לומדים שם 'ביאור הגר"א' על ה'שולחן ערוך', זה היה הספר שלמדו בו, והיה וויכוח בין הרבנים והגדולים שם מה הכוונה ומה הביאור בדברי הגאון מוילנא, ושאלו אותי: 'מה אתה אומר, איך אתה מבין ומפרש את הסוגיא? איך אתה מפרש דברי הגר"א? למדתי ועיינתי בדבר, עמדתי ואמרתי: 'רבותי, לענ"ד כוונת הגאון כך היא. כך אני מבין דברי הגאון מוילנא שכך כוונתו וכך הוא פירוש הדברים וכו'. כך השבתי להם. עוד הם מדברים - והנה נפתחה דלת החדר, והגאון מוילנא נכנס, שאלו אותו: 'כבוד הרב, תבאר אתה את דברך, מה הביאור בדברך? אמר להם הגאון: 'הביאור בדברי כך וכך', וזה כמו שאני אמרתי. ראיתי שזכיתי לכיון לדעתו באמיתותה, לכן חייכתי. זו הסיבה'.

ה'עצה' וה'סגולה' ליראת שמים

סיפרו שהיתה סגולה בירושלים, מי שרצה לקנות יראת ה' טהורה¹⁴, יש 'סגולה' אמיתית ליראת שמים, לבוא כל ליל שבת להתפלל עם הרב ולראות אותו בשעת חזרת הש"ץ ליל שבת הרי יש תפלה חזרה, 'ברכת מעין שבע', כשהיו מגיעים לאותן נעבוד ביראה ופחד, (מה שכולם 'אומרים', או יותר נכון מה שכולנו רק 'מנגנים'.. שנעבוד אותו ב'יראה' ו'פחד', מה פירוש המילה 'יראה' ומה זה 'פחד'? חשבת על זה? !), היו פניו של השרף מהרי"ל דיסקין זצ"ל מאדימות כאש, והיה כל גידי ראשו בולטים מרוב החלחלה ומרוב הפחד. ומי שהיה עומד באותו זמן ומביט וצופה בו - זה היה מכניס לו יראת וחרדה ויראת ה' טהורה מהבורא יתברך.

'ביראה ופחד'

גם בשבת האחרונה, הוא נפטר במוצאי שבת, וסיפר התלמיד שהיה אתו, שבלייל שבת האחרון כשכבר היה חולה ושכב במטה וכבר היה במצב חמור, באותו זמן שהגיע הש"ץ בבית הכנסת לתיבות 'אותן נעבוד ביראה ופחד' ראו אותו פתאום שפניו האדימו כאש וכל גידי ראשו בלטו, וידעו הם שבבית הכנסת אמר הש"ץ ברגע זה 'לפני נעבוד ביראה ופחד'. אין לנו השגה בזה. וזה לא היה לפני הרבה זמן, סך הכל לפני שמונים ושבע שנה. הכרתי אנשים כאן בירושלים שהכירו אותו, וסיפרו לי עליו. זכותו תגן עלינו ועל כל ישראל אחינו אמן.

ללמוד מהנהגות גדולי ישראל

וצריכים ללמוד מאלה שיודעים ומבינים. מגדולי ישראל שמבינים עומק מעלה של כל מצוה. הרי בכל דבר צריך להתייעץ עם גדולי ישראל. כמו שאדם במסחר שלו, בתחום שהוא יודע שהוא לא מבין בו, הוא מבקש ושוכר 'יועצים נאמנים' לשאול אותם היכן להשקיע את הכסף שלו, בעסק רווחי בטוח, שלא יפסיד כלום, כי הוא לא מבין בתחום הזה של המסחר, לכן הוא מתייעץ. אותו דבר גם כאן, בתחום שאתה לא יודע על בריו, תורה ומצוות, תתייעץ עם מי שיודע. תלמד מאלה שיודעים. תראה כמה שהם התאמצו ומסרו נפש על כל מצוה. על כל קיום תורה ומעשים טובים. והכל משפיע על האדם. ה' יהיה בעזרו ברוך ה' לעולם אמן ואמן.

הייתי דבוק עם הרב, יום ולילה לא זזתי מביתו, מאז שהכרתי את הרב בשנת תרל"ז עד לפטירתו בשנת תרנ"ח (במשך עשרים ואחד שנה), **"לא אעשה שקר בנפשי לכנות לי שם תלמיד"**, שאני אקרא לעצמי שאני 'מתלמידיו' של הרב זה 'שקר', כי **"ביודעי היטב כי גדולים וטובים ממני אשר קטנם עבה ממותני"**, האצבע הקטנה שלהם עבה יותר מהמותניים שלי, וגם הם **"לא באו למידה הזאת"**, להיקרא 'תלמיד' לאותו גדול, **"כי היה לב הרב ז"ל בשני התלמודים, בבלי וירושלמי מבהיל"**, הייתה לו ידיעת התורה מוחלטת, ידיעה איומה שולט מקצה עד קצה ממש¹², באיכות ובכמות, **"וספרי רבותינו הראשונים הרי"ף והרמב"ם וארבעה טורים וחלקי שולחן ערוך כמונח בקופסיה"**, כאילו מונח בקופסא, בכיס שלו, **"וידע את ספר מגן אברהם מהחל עד כלה בעל פה ממש בכל סעיף קטן"** מהמגן אברהם. ספר 'מגן אברהם' זה ספר עיוני, ספר עמוק, שצריך הרבה ביאור, 'מחצית השקל', 'פרי מגדים', 'יד אפרים' ו'לבושי שרד' כולם רק מבארים את הרמזות שבדבריו, ומהרי"ל דיסקין ידע את זה בעל פה מסימן א' עד סימן תרצ"ז, מילה אחר מילה (וע' בדברי רבינו שליט"א בספר מנוחת שלום ח"ד סוף סי' א, וע"ע בס' יד חיים ח"ג סי' ד אות יב). זה ב'כמות'. **"אמנם עומק עיונו למעלה מטבע שכל אנושי"**. העומק העיוני בדברי תורה, לא רק מצד ה'כמות' אלא מצד 'איכות העיון', **"כמעין טהור נובע מים חיים"**, כמו 'מעייין' שהמים מתחדשים מרגע לרגע ויש זרימה כל הזמן ממקור מים חיים, נחל נובע, כך **"בכוחו היה לחדש על דף גמרא אחד ותוספות שישו ושלשים חילוקים נפלאים שונים זה מזה, אין בזה מה שיש בזה"**, על דף אחד גמרא, וכל הפלפולים הללו, **"מבלי צירוף שום בקיאות לא מש"ס"**, מסוגיות אחרות בש"ס, **"ולא מרבותינו הראשונים, כי אם הכל ממקומו"**, הכל מאותו דף, בלי סוף מערכות וביאורים, **"היו מגליץ לו סתרי סתרים. השומע שומע"**, מי ששומע את הדברים, **"תוהה ומשתומם מאין באו כל אלה, לא יאומן כי יסופר. כללו של דבר לא נראה כמוהו בחריפות מימי רבותינו החריפים כמו הגאון בעל מחבר אורים ותומים והגאון בעל שאגת אריה ורבי עקיבא איגר ז"ל"**.

מוסיף הרב ומעיד, **"שישה חודשים ראשונים לו בקודש הגיד שיעור"**, כשהגיע לירושלים אמר שיעור **"לפני חריפי קרתא קדישא"** בירושלים, באו כל 'שמנה וסלתה' של ירושלים לשמוע את השיעור, והיה מוסר את השיעור **"ארבע שעות רצופות בכל יום מבלי הפסק"**, השיעור לא היה 'חצי שעה' ולא 'שעה', אלא ארבע שעות רצופות אמר שיעור, **"גם ביום ערב שבת קודש"**, יום שישי, **"וביום שבת קודש, מלבד ערב יום הכיפורים"**, כמו שאומרת הגמרא (פסחים קט.), **"שהשלים שיעור היום בליל יום הכיפורים אחרי תפלת הערב"**, אחרי תפלת ערבית קרא לתלמידים, אמר להם: 'בואו עכשיו אנחנו נעשה 'תשלומין' לשיעור שלנו', ועם כל זה, **"ולא השלים"** במשך אותה שישה חודשים כל יום ארבע שעות רצופות, **"סוגיא ראשונה ד'היזק ראיא"**. שהיא סוגיא קצרה בתחילת מסכת 'בבא בתרא'. במשך שישה חודשים על יום ארבע שעות. (היום בארבע שעות אדם גומר את כל הפרק..).

וממשיך הרב, **"בכל שישה חודשים אלה, לא נשמע ממנו קושיא או תירוצ' והסבר ממקום אחר, כי אם באותה סוגיא עצמה, כאן נמצא וכאן היה כל הקדמותיו. הבטנו איש אל רעהו ותמהנו"**, התלמידים לא היו תלמידים פשוטים, היו גדולי ארץ, אבל כל אחד הסתכל על חבירו ותמה איך אפשר כדבר הזה, זה לא נכנס בשכל אנושי, **"מגודל החכמה אשר חלק ה' ליראיו"**¹³.

¹³ לפני שבא לירושלים היה רבה של 'בריסק' שהיא הייתה עיר ואם בישראל, אלפי משפחות היו שם, ומספרים שפעם אחת בתג הסוכות שכולם באים לבקר את הרב, 'חייב אדם להקביל פני רבו ברגל' (ר"ה טז:), באים דורשים בשלומם ויושבים ומדברים דברי תורה בענייני דיומא, מאות באו לבקר אותו, ולכל אחד מהמבקרים הוא אמר חידוש ודבר תורה ב'תוספות' אחד במסכת סוכה. אחר כך כשישבו כל הציבור הוא דבר פלא, שלכל אחד הוא אמר חידוש באותו 'תוספות' במסכת סוכה, אבל לכל אחד הוא אמר חידוש אחר! נמצא שב'תוספות' אחד אמר מאות חידושים! קשה לקלוט ולעכל את הדברים האלה.

14

'יראת ה' טהורה עומדת לעד'
'יראת ה' טהורה עומדת לעד' (תהילים יט י), אם ה'יראת שמים' היא 'טהורה', ממילא היא 'עומדת לעד'. אבל אם היראת שמים מפוקפקת היא לא מחזיקה זמן מרובה.

¹² היה רב בירושלים הרב פרומקין קראו לו, שהוא מספר מעשה שהיה איתו, שהוא קרא באיזה 'עיתון' שחכמי הזמן (לפני מאה שנה) מצאו עצה לייעל ולהשביח את הקרקע שניתן פירות יותר טובים ויותר משובחים, ואחרי מחקר ואחרי שנים של עבודה ובידיקה, מצאו איזה עצה ותחבולה. והוא התפעל מאד מהעצה והתחבולה, והלך לפני המהרי"ל דיסקין וסיפר לו על כך, אבל ראה שמהרי"ל דיסקין לא מתפעל בכלל. הוא חשב שהוא יתפעל מההמצאה, לכן הוא התפלא שהמהרי"ל דיסקין לא אמר לו כלום על זה. שאל אותו: 'כבוד הרב, זה לא חידוש בשבילך?'. ענה לו המהרי"ל דיסקין: 'ממה יש להתפעל? רק זה מה שהם מצאו? הרי זה כבר כתוב בפירוש הר"ש משאנץ (אחר מהראשונים מבעלי התוספות) על מסכת שביעית. אם אתה מחפש עצות לייעל את הקרקע ולהשביח אותה, בא תשמע. התחיל לומר לו עצות מדברי רבותינו, פלאי פלאות, כמעין המתגבר. זה ידיעת התורה על הבוריה.